

Открытый урок по балкарской литературе в 11 классе учительницы балкарского языка и балкарской литературы Узденовой Замиры Исмаиловны.

Дерсни темасы: Бабаланы Ибрагимни «Тилек» деген чыгъармасыны тилини байлыгы эм философия оюмлары.

Дерсни мураты: 1) Бабаланы И. жашау ызын эм чыгъармачылык жолун ачыкъяу;

2) Лириканы сёз искусствону бир уругъу болганын кыйтарыу;

3) «Тилек» деген назмуну ниет магъанасын ачыкъяу эм назмуну тилини байлыгын, философия оюмларын тинтиу;

4) Сабийлени Туугъан жерлерине сюймекликлерин ёсдюрюу.

Дерсни барыуу

I. Сабийлени дерсге хазырлау

Къангада Бабаланы Ибрагимни сураты эм Къулийланы Къайсынны анга аталгъан назмусуну юзюгю.

Болушалды эсе санга,
Не аз болса да, сёзюм,
Ол кесиме болду саугъа,
Къууандым, аны сезип.

Сени сёзюнг иги, жангы
Болганына къууандым.
Отунгу кесингча жагъып,
Суудан кесингча къандынг.

Санга къууандым кёп кюнде,
Таза жолну бараса деп.
Не иги жазсанг да менден
Къоркъмадым озарса деп.

Сени кибикле саулукъдан,
Тау тилни от жагъасы.
Кязим жакъгъан отну сакълар,
Къалмаз суукъ къар басып.

Юй дерсни соруу.

1) Сабий хазырлагъан докладын окъуйду. Тема: Бабаланы И. жашау ызы эм чыгъармачылык жолу. Окъуп бошагъандан сора жазыучуну китаплары бла шагъырей этеди. (Стол юсюнде кёрмюч хазырланып турады)

Соруула бла ишлеу:

-Лирика деп неге айтабыз?

-Лирика – сёз искусствону бир уругъуду.

-Лирика нени кёргюзтеди?

-Лирика адамны ич дуниясын, аны жүрек жарсыуун кёргюзтеди эм дунияда бола тургъан затлагъа багъа бичеди.

-Лириканы ненча тюрлюге юлеширге боллукъду?

-Лириканы биринчи тюрлюсюнде “менсилик алгъа чыгъады (сюймеклик назмула; экинчи тюрлюсю уа табийгъатны юсюнден назмула; ючюнчю тюрлюсю эпикалы чыгъармала (поэмала) боладыла.

-Лирика сёз искусствону бир уругъу болуп, ол нени ачыкълагъанын, кёрюзтгенин сиз билесиз.

Бусагъатда уа Бабаланы И. “Тилек” деген назмусуна къарарыкъбыз эм анга анализ этерикбиз.

II. Бабаланы Ибрагимни “Тилек” деген назмусун окъуюкъ.

Сёзюм, кёкча, кимге да ачыкъ:
Кюн-кюнлюм кёрюнеди чегет,
Жол узакъды, тенгиз а – ачы,
Деп жарсымай барады черек...

Жюрекни жангызлыкъ юшютсе,
Сюймеклик да хазна болушмаз.
Алай кёк кюкюреп эшитсе,
Жер кеси да болады бууаз.

Жер кеси да, сууукъ къаланы,
Эритип ачылады кюннге;
Къарт атам да, юйсюз къалгъанда,
От жилтин излегенди кюлде.

Да жарсыма, таралма, жангыз
Суу къанкъаз ауазлы жюрегим,
Сен жаланса, жалан да жарлы
Болмазын ангыла жерими.

Ангыла жерими, ангыла,
Сюй жалан да аны сюйгенни,
Шо жангы кюнню жаз аллына
Чыгып, талмай, сабан сюргенни.

Кюн кеси да, къызыл ууанык
Кибики, жаз сабаннга жегилген
Булутла, жукъудан уянып,
Жаууннга жибиген жерими.

Жаз тейри къылычны, биринчи
Баразача, ариу кёргенни;
Сюй къара жерни акъ пиринчин,
Будайын да сыйлай келгенни.

Къангада сёзлюк иш: чегет, кюкюреп, жилтин, къанкъаз, ууанык.

- 1) Назмуну сабийге окъутуу.
- 2) Сабийле, “тилек” деген сёзню сиз къалай ангылагъаныгъызны айтыгъыз.
- 3) “Тилек” бла “тилегенни” не башхалыкълары барды?

Къангада: тилек-просьба; тилеген-просить

- 4) Назмуну ненча строфасы барды эм строфада ненча тизгин барды?
- 5) Бу назмугъа “Тилек” деп нек атагъан болур Бабаланы Ибрагим? Ол не тилекле этеди?
- 6) Ана тилни ариулугъу, шатыклыгъы, суратлау байлыгъын неде кёрюнеди?
- 7) Назмуда тенгешдириуле табыгъыз (“сёзюм, кёкча, кимге да ачыкъ”; “кюн-кюнлюм кёрюнеди чегет”; “кюн кеси да къызыл ууанык кибики”; “жаз тейри къылычны, биринчм баразача”).
- 8) Неге жарсыйды, таралады “жангыз, суу къанкъаз ауазлы жюрек”?
- 9) Нени ангыларгъа керекди жюрек? (“жалан да жарлы болмазын жерими”)
- 10) Не тилейди лирика жигит жюрекден? (туугъан жерин ангыла, сюй, аны сюргенни сюй, “сюй къара жерни, аны пиринчин, будайын сыйлай келгенни”).
- 11) Нени ангылатыргъа сюеди лирика жигит бизге? (“жалан да жарлы болмазын... жерими”).

- 12) Бу назмуну лириканы кѡаллай тюрлюсюне киргенин айтыгъыз
- 13) Назмуну 1-чи строфасыны магъанасын сиз кѡалай ангылайсыз?

Устаз:

Бабаланы Ибрагим “Тилек” деген назмусунда табийгъатда хар болумну айта, ачыкѡлай, адам бла табийгъат терен байламлы болгъанын кѡргюзтеди, ала бир шынжыр бла байланыпдыла.

Адам бла табийгъат бирдиле, адам табийгъатсыз жашау эталлыкѡ тѡйюлдѡ, табийгъатха адам кѡарамаса ол да ѡллюкдѡ. Жаз келсе жер тирлик берлик тѡйюлдѡ, кюн тиймесе жер жылынмайды. “Кѡанкѡаз ауазлы жюрекден” лирика жигит тилейди туугъан жерин ангыларыгъын, анга кѡарагъанны да ангыларын сюеригин.

Туугъан жерине сѡймекликсиз жашау ол жашау тѡйюлдѡ, ансыз адам жашау эталлыкѡ тѡйюлдѡ. Барыбызда тилейик эм тилек этейик жерибизге тынчлыкѡны, ырахатлыкѡны.

Юйге дерс:

- 1) Бабаланы И. “Тилек” деген назмусун кѡлден билирге
- 2) Гитче кѡлденжазма жазаргѡа. Тема: “Мен тилейме, тилек этеме...”